

l'impacte de la Setmana Tràgica i la derrota a les eleccions del 12 de desembre de 1909. És per això que en aquests moments es necessita la unitat del catalanisme conservador entorn de la figura i de l'obra pratiana, o, com diu Jordi Casassas, prologuista excel·lent, «en un moment de crisi Prat de la Riba serà objecte d'un homenatge que en la seva projecció externa cerca la seva rehabilitació com a catalanista (discurs polític de Puig i Cadafalch), com a teòric del nacionalisme (presentació de Maragall i reedició de *La nacionalitat catalana*) i com a gestor i organitzador del programa estatista del "Catalunya endins" (treball de Bofill)».

L'exposició de Jaume Bofill és interessant per raons ben diverses, des de les específicament literàries a raons de tipus històric. Potser l'interès principal radica en la possibilitat d'obtenir una noció de l'estat de la qüestió «noucentista» en un moment alt del seu desenvolupament: quan es començava a tenir un tast del poder, a la diputació de Barcelona, però gairebé tota la tasca, o el programa, era a mig fer i molts punts funcionaven a nivell de teoria pura. En un moment en què queda encara molt de camí per recórrer fins a arribar a la Mancomunitat, un dels principals deixebles de Prat de la Riba glossa la tasca realitzada i recorda quin és el camí que resta per fer. És per això que el treball de Bofill és inspirat en bona part en la «Memòria adreçada a la diputació de Barcelona pel seu president Don Enrich Prat de la Riba» de l'any 1910; n'és un bon resum i un subratllat de les tasques més importants ja iniciades i una enumeració de

les que resten pendents: institucions d'investigació i de creació culturals (Institut d'Estudis Catalans, Biblioteca Nacional, Secció Filològica de l'Institut), institucions responsabilitzades de la formació de tècnics i investigadors (Universitat Catalana, «enviu de pensionats a l'estranger», Escola de Funcionaris, Escola de Mestres, etc.) i el projecte de «massificació de la cultura».

El discurs conté també una lloança de la personalitat de Prat de la Riba, del qual Bofill destaca les excel·lències com a publicista, polític i periodista. I hi trobem també l'actualització dels principals conceptes del «nacionalisme biològic», especialment el de «cultura», bàsic per a entendre el desenvolupament posterior del moviment noucentista. Per exemple, definint el «culturisme integral», diu Bofill: «Cultura vol dir perfeccionament col·lectiu vers un fi moral. Però, concretant-nos a la cultura en el sentit més estricte i usual del mot, vol dir nivell general d'educació cívica, tradició científica i estètica, investigació i creació en les ciències i les arts i constitució natural de la societat sobre fonaments o principis intangibles d'ordre moral.» Per algunes definicions bàsiques i elementals com aquesta de conceptes i termes noucentistes cal llegir el discurs des d'una òptica històrica i literària, i l'interès ateny els especialistes d'ambdós camps. Un altre nivell de lectura és condicionat per una atenció al mètode expositiu i a la tècnica oratòria, que, tot i no gaudir d'una reproducció audible, és possible de detectar.

ENRICH BOU

J. V. FOIX: *Obres completes*, volum II. *Prosa*. Barcelona, Ed. 62, 1979. (Col·lecció «Clàssics catalans del segle XX».) 470 ps.

No, si la literatura cerca donar raó de l'actualitat, no ho pot pas fer fent abstracció d'una determinada forma d'home. Perquè cada vegada més, d'ençà que la subjectivitat s'ha instal·lat al centre del real, la nova realitat té la característica del producte, de l'artificial. En aquest sentit, la realitat se'ns ha anat omplint d'objectes fins a esdevenir un immens magatzem en el qual s'acumulen no solament els productes de les nostres fabricacions, sinó també tot allò que, malgrat no ser fruit directe de cap creació, es revela essencialment disponible

per a ser consumit pel subjecte. Així l'objecte per excel·lència és el «ja confeccionat» (*ready made*). A aquesta igualació de les coses correspon la uniformació planetària de la vida humana. El maquinisme i la velocitat amb què s'executa aquest procés són uns dels aspectes més visibles de les forces desfermades i llançades a la conquesta de la terra; són la prova que ja ha tingut lloc l'assalt final per a la instauració d'un únic model d'home, el totalitarisme del qual s'ha d'entendre en tant que comporta la impossibilitat de tot model alternatiu mit-

jançant la producció sistemàtica de pseudo-antimodels. D'on la sensació d'atzucac, vaga, indefinida, que recorre el planeta, el llança al buit i el converteix, més que mai, en l'astre errant. Però hi ha accessibles encara alguns «hostals» on podem sojornar. Car s'hi desplega la veritat de cada època. Per això és un «fals pseudònim» el nom amb què retolem cada un d'aquests «redols». D'entre ells, i no pas el menys aixoplugador, es destaca el que coneixem com a l'obra de J. V. Foix.

¿Però tot això per celebrar la publicació en un sol volum de la prosa d'aquest poeta? Tots els crítics que l'han comentada, de G. Ferrater a J. Molas, passant per Teixidor i Gimferrer, només per citar-ne alguns, n'han traçat exactament la variada configuració; han seguit el rastre perdedor de les seves metamorfosis, les seves vacil·lacions i les seves embranzides resoludes, les fonts amagades on s'abeura, els gorgs on s'agotna i els guals on es deixa travessar. Ara, doncs, no podem dir sinó una nimietat, això és l'interès que té l'edició en un sol volum de tots els llibres publicats per aquest autor. Perquè ens permet abastar el conjunt més fàcilment i ens possibilita de descobrir els canvis que, a partir d'un material determinat (el *Diari 1918*), han anat sofrint les peces que n'extreia i que retocava cada vegada d'acord amb la sensibilitat del moment. Així, podem passar dels fragments més directament assignables a l'avantguarda literària (*Gertrudis, Krtu*) als publicats després del 1939, que «depuraven els seus continguts inicials amb diversos materials narratius o filosòfics». Ara, ens sembla exacta l'afirmació que féu Gimferrer respecte als llibres en prosa de Foix, i és que si els dos primers es caracteritzen pel fet que es poden considerar «associacions d'imatges pures, de visualitzacions», els dos següents (*Del «Diari 1918», L'estrella d'En Perris*) tendeixen a elaborar el material disponible en un sentit més narratiu, donant-li l'aparença de «paràboles d'intenció moral i simbòlica» (P. Gimferrer, *La poesia de J. V. Foix*, p. 70). En canvi els dos darrers (*Darrer comunicat, Tocant a mà*), que «constitueixen un bloc unitari» (P. Gimferrer, *op. cit.*, p. 69), combinen les dues maneres de fer: poden prendre la forma de relat, però es desempalleguen d'intencions moralitzants, i hi assistim a un retorn a les associacions d'imatges pures, de visualitzacions (*ibid.*). En tot cas, la nota diferencial d'aquests dos darrers llibres és que el contingut moral i/o meditatiu s'hi «encarna en imatges». Però encara podríem afegir-hi, amb aquests mateixos trets, els dos aplecs de notes sobre pintures de J. Ponç i de J. Miró, titulats *La pell de la pell* i *Quatre colors aparien el*

món. El primer amb un contingut més explícitament crític, mentre que el segon segueix la tècnica narrativa de contar un episodi que comença amb una situació banal que de sobte es transforma, per la irrupció d'un element insignificant en ell mateix però que en *aquell* context pren una dimensió absolutament extraordinària i, com a tal, metamorfosadora, i dóna lloc al desamagament de *l'altra* cara del real, el «real poètic». Aquí això s'acompleix de la mà de la pintura de Miró, la qual serveix a Foix per a «transcriure» el salt cap a l'elemental propi d'aquesta obra en un gest indicatiu per comprendre la seva pròpia concepció poètica. Però amb això arribem a un punt crucial: ¿quina diferència hi ha entre l'obra en vers i l'obra en prosa de Foix?

És cert que Foix mai no ha declarat que hi hagués cap diferència substancial entre el fet d'escriure la seva poesia en vers o en prosa. Són dos tipus d'exercicis, «pràctiques» com en diu, per desplegar l'ofici de poeta, com un atleta ho pot fer nedant i jugant al tennis. Tanmateix, els dos exercicis possibiliten dos «simulacres» poètics diferents. Els poemes en vers tendeixen a la visió sintètica, al gest fixat en un instant —per bé que trobem entre ells nombrosos poemes narratius. Els poemes en prosa, que contenen també grans fulguracions sintètiques, tiren al discurs, a una successió de moments que d'alguna manera tracen un continuu, l'inici, el germen d'una «història». Però en el volum que ara ens ocupa trobem també textos que no són pròpiament poemes en prosa. Ens referim a *Catalans del 1918*. Per bé que hi brilla el mestratge literari del poeta, hi apunta un altre vessant de la seva activitat, això és el de comentarista de l'actualitat. Amb ell, doncs, toquem la conveniència d'un altre volum que reculli aquesta faceta de l'escriptor. Aleshores podríem considerar força acabada la tasca d'editar les obres completes de Foix.

L'activitat de comentarista de l'actualitat, però, Foix l'ha exercida en dos sentits, a través dels seus articles a diaris i revistes —doncs, en un sentit que l'acostaria a la pràctica periodística com a crític literari i artístic, però també, i molt especialment, polític—, i com a «investigador en poesia». Aquest segon aspecte del seu quefer global, ens mostra el poeta com aquell que dóna testimoni dels temps que ara corren. Car totes les constants bàsiques de la seva obra ens posen davant la faç autèntica de l'existir contemporani. D'aquest, una de les manifestacions més distintives és la crisi de la idea de personalitat. Que aquest és un dels eixos de l'obra de Foix, ho han dit ja tots els crítics que l'han estudiada. Però en això es revela la radicalitat del seu compromís

amb el seu temps. Al moment en què s'exigeix de cada una una «personalitat», es projecta la massificació i la manipulació de consciències fins a extrems que fan utòpica tota originalitat. Car en un món on el real s'ha revelat essencialment objecte, l'home és l'objecte privilegiat en tant que instrument de l'objectivació. Apareix, doncs, com un producte més d'un obrar desenfrenat que ho arrasa tot fins al punt que amb ell s'estén més i més la indiferència. L'extraordinari s'esvaeix de la superfície del planeta i a l'esguard impassible de l'home modern va creixent el desert. El món esdevé un magatzem «immund», del qual el ritme de la vida s'ha ajustat a la monotonia d'una producció frenètica i esgotadora que fa abstracció de tot allò que no sigui ella mateixa. Per això la forma d'art que correspon a aquest temps rep el seu nom més escaient amb el qualificatiu d'«abstracte». En ell, l'home es mostra com el solitari errant, «sense arma ni cabana», o l'enclaustrat entre parets altíssimes, o el nan desvalgut enmig del gigantisme general. En aquest món en què la consciència, la racionalitat s'ha convertit en l'esclavitzadora màxima, sembla que l'evasió cap a l'irracionalisme, al subconscient, podria oferir una eixida. Però aquesta no és sinó aparent. Per això, Foix, que es llança prou a l'exploració de l'«ultra-son», acaba girant-se cap a «posicions anteriors» (Ferrater) a l'època de l'imperi de la raó —i de l'irracionalisme— per cercar-hi la base que el

subconscient en ell mateix no li pot oferir. D'on l'«intellectualisme» que impregna la seva obra. Però al mateix temps la síntesi d'aquests dos elements, idealisme d'ascendència neoplatònica i la preeminència del subconscient, d'ascendència surrealista, possibiliten una transformació de la fotesa general en la meravella de cada cosa. L'objecte més trivial —l'*objet trouvé*— queda transposat a una nova llum que l'exposa amb la força suggestiva, màgica, d'una presència que, atraient-nos, ens treu de l'atonia quotidiana i ens fa senyal cap a l'àmbit del lliure.

Per això la poesia de Foix es desplega entre aquests dos extrems, l'angoixa i l'entusiasme, que emmarquen la sensibilitat contemporània. Li cal, doncs, un centre que el fixi sòlidament. Aquest, el troba en l'assumpció del destí del seu poble. Amb això aquesta obra no resta adscrita als límits «regionals» de la cultura catalana, ans, perquè s'arrela al fons de la història d'aquest poble, és autènticament europea i, semblantment, universal. I perquè articula el present en una adequació amb el moment —pasat— en què s'inicien els temps moderns, és irrenunciablement actual. Però abastar aquest grau de modernitat i universalitat tot restant, insubornable, aferrat a *aquest* indret, breu: desbrossar el camí cap a la forma d'home que estigui a l'altura dels temps, no gaires ho han fet. Però Foix sí.

MANUEL CARBONELL

Feliu FORMOSA: *El present vulnerable*. Barcelona, Editorial Laia, 1979 (Col·lecció «Les Eines», núm. 52.) 274 ps.

El present vulnerable, subtítulat *Diaris I (1973-1978)*, de Feliu Formosa (Sabadell 1934), assenyala, sense cap mena de dubte, una fita decisiva en la literatura del país, i això en més d'un sentit. Primer de tot les dues-centes setanta pàgines —que hom ha de llegir d'una tirada, car és incapaç d'abandonar-les— plantegen un problema de classificació literària. ¿Es tracta d'un testimoniatge pregonament autobiogràfic o constitueixen la descripció que un intel·lectual, poeta, home de teatre, de gran cultura i sensibilitat fa de la societat en què li ha tocat de viure? Decantar-se únicament per una de les dues coses fóra una fallàcia. L'autor les

combina totes dues (i més encara) en el que ell qualifica d'obra «dispersa»: «De fet, penso que aquest diari es pot caracteritzar per la dispersió. Crec que hi falten —i les hi vull posar— l'agressivitat i la contundència que he pretès donar a les meves escassíssimes intervencions polítiques, i també penso que cal posar-hi el rigor del text crític sobre temes literaris» (p. 92).

En realitat, el fil que hom pot detectar al llarg del llibre és una laboriosa, tensa, difícil exploració d'un «jo» que, de cop i volta, trontolla per totes bandes a causa de la mort d'un ésser estimat, la companya amb la qual ha viscut durant catorze anys. De